
Izvještaj o usklađenosti obrazovanja sa

EU Direktivom 2005/36/ urađen po zahtjevu NUMSBCG

NUMSBCG Konsultant

Tom Keighley FRCN

Izvještaj za pomoćnika ministra zdravlja, Dr Mensuda Grbovića

---

Uvod

U toku posjete kancelariji pomoćnika ministra zdravlja, Dr Mensuda Grbovića 27. februara 2013, pomoćnik ministra je zamolio da se urade sljedeći radni zadaci: -

- Komparativna analiza postojećeg nastavnog programa i EU zahtjeva, sa posebnim osvrtom na: -
  - Upoređivanje između postojećeg programa koji se primjenjuje u Visokoj školi za sestre u Beranama i zahtjeva Direktive Evropske unije
  - Izradu plana za obrazovanje sestara u Crnoj Gori
- Takođe je tražio da se naprave predlozi za 'Bridging' program, uključujući vremenski okvir
- Identifikovati šta treba obezbijediti da bi se omogućilo cjeloživotno učenje za sestre imajući u vidu trajanje njihovih karijera.

Na osnovu ovog sastanka, od Visoke škole za medicinske sestre traženo je da pošalje opis svog tekućeg nastavnog programa. Stoga, ovaj dokument obezbjeđuje: -

1. Analizu nastavnog programa iz Berana u poređenju sa zahtjevima Direktive 2005/36/EC
2. Zahtjevi za obrazovanjem sestara u Crnoj Gori u svjetlu zahtjeva Direktive 2005/36/EC
3. Opis potrebnih "bridging" programa i vremenski okvir za njihovu implementaciju
4. Šta treba obezbijediti za cjeloživotno učenje u oblasti zdravstvene njege?

Rezime zahtjeva Direktive 2005/36/EC

Trenutno je u toku revizija ove Direktive i stoga, do momenta dok se Crna Gora pridruži Evropskoj uniji, zahtjevi EU mogli bi da se izmijene. Međutim, jasno je da će nova Direktiva, kada bude usvojena, sadržati sadašnje zahtjeve, kao i ostale stvari, ali ona još uvijek treba da bude finalizirana. Važno je zapamtiti da je primarna svrha Direktive omogućavanje slobodnog kretanja za više od 800 različitih profesija. Međutim, detaljno su uzete u obzir zdravstvene profesije zbog njihovog uticaja na javno zdravlje i na bezbjednost. Stoga, iz sestrinske perspektive, postoje zahtjevi specifični za određenu profesiju, kao i više opšti

zahtjevi koji se primjenjuju posebno na sestre. Posebni zahtjevi koji se odnose na sestre nalaze se u: -

Članovima 31-33: Sestre odgovorne za opštu njegu

Aneks V.2.: Aneks i zvanja

Ostali odjeljci, koji se posebno primjenjuju na sestre su: -

Članovi 5-9: Besplatno pružanje usluga

Članovi 10-19: Opšti sistem priznavanja

Članovi 21-23: Opšte odredbe

Članovi 50-63: Osnivanje i profesionalno priznavanje

Svi ovi zahtjevi treba da budu inkorporirani u crnogorsko zakonodavstvo sa pravim programima za njihovu implementaciju. Direktiva ima određene zahtjeve prije započinjanja obuke/obrazovanja. To su: -

- 10 godina opšteg obrazovanja
- Izdavanje sertifikata o postignutom obrazovanju
- Stepen obrazovanja koji je potreban za upisivanje u Školu za sestre
- Reference koje se odnose na zdravstveno stanje i na karakter

Kriterijum starosne dobi podrazumijeva 2 godine provedene u vrtiću prije započinjanja opšteg obrazovanja, i stoga su očekivanja da će osoba, ako već nije napunila 18 godina, napuniti osamnaest godina na prvoj godini obrazovanja za sestre. Takođe se podrazumijeva da su na nacionalnom nivou dogovoreni standardi koje zadovoljavaju studenti prije upisa u školu za sestre. Zahtjevi za referencama ne trebaju objašnjenja, osim da škole za sestre pomno prate fizičku i psihičku spremnost osobe za ovu vrstu obrazovanja.

Sadržaj obrazovanja sestara nalazi se u Aneksu V.2.1 i dijeli se na teorijsku i kliničku nastavu, kao što je navedeno i u Direktivi: -

Obrazovanje koje daje formalnu kvalifikaciju za sestre koje su odgovorne za opštu njegu, sadrži sljedeća dva dijela: -

A. Teorijsku nastavu

a. Zdravstvena njega:

- *Priroda i etika profesije*
- *Opšti principi zdravlja i zdravstvene njege*
- *Principi zdravstvene njege u vezi sa:*
  - *opštom i specijalističkom medicinom*
  - *opštom i specijalističkom hirurgijom*
  - *njegovom djece i pedijatrijom*

- njegom porodilja
- mentalnim zdravljem i psihijatrijom
- njegom starih i gerijatrijom

b. Osnovne prirodne nauke:

- Anatomija i fiziologija
- Patologija
- Bakteriologija, virusologija i parazitologija
- Biofizika, biohemija i radiologija
- Dijetetika
- Higijena:
  - preventivna medicina
  - zdravstveno obrazovanje
  - farmakologija

c. Društvene nauke:

- Sociologija
- Psihologija
- Principi administracije
- Principi nastave
- Socijalno i zdravstveno zakonodavstvo
- Pravni aspekti zdravstvene njege

B. Klinička nastava

— *Zdravstvena njega u odnosu na:*

- opštu i specijalističku medicinu
- opšta i specijalistička hirurgija
- dječija njega i pedijatrija
- njega porodilja
- mentalno zdravlje i psihijatrija
- njega starih i gerijatrija
- kućna zdravstvena njega

Jedna ili više ovih tema mogle bi da budu naučene u kontekstu drugih disciplina ili su u vezi sa njima.

Teorijska nastava mora biti izmjerena i koordinisana sa kliničkom nastavom na takav način da znanje i vještine koje se navode u ovom Aneksu mogu da budu stečene na adekvatan način.

Iako su predmeti navedeni samo po svojim nazivima, daju dovoljno informacija za formiranje nastavnog programa za sestre. Svi ovi predmeti moraju da budu zastupljeni.

Takođe postoje posebni zahtjevi koji se odnose na trajanje obrazovanja. To su: -

- Najmanje tri godine / 4,600 sati
- Teorija najmanje 1,533 sati, tj. trećina cjelokupnog studija
- Kliničko obrazovanje da iznosi najmanje 2,300 sati, tj. polovina trajanja studija
- Izuzeci postoje u slučajevima kada je stečeno obrazovanje na drugim studijskim grupama na ekvivalentnom nivou

Nadalje, ima zahtjeva koji se odnose na nastavu zdravstvene njege. Ovo se odnosi na sljedeće: -

- Teoriju treba da predaju sestre i druge kompetentne osobe
- Kliničko obrazovanje studenata mora da obezbijedi: -
  - Da su oni dio tima koji je u direktnom kontaktu sa pacijentima ili klijentima
  - Da uče da budu dio tima, da predvode timove, i da organizuju njegu u raznim oblastima.
  - Da rade pod nadzorom/suprevizijom sestara predavača i drugih sestara.

Stoga, ovo zahtijeva stvaranje kadra sestara predavača i sestara na kliničkoj poziciji, koje su u stanju da sprovode takvu nastavu, mentorstvo i nadzor/superviziju.

Direktiva ima i druge sadržaje, koji se odnose na pružanje usluga, priznavanje i na specijalističko obrazovanje. Ovo može da bude pomjereno i za kasniji period ako je potrebno.

Nastavni program Visoke medicinske škole za sestre – Berane

U analizi ovog dokumenta mora da se napravi jedan broj pretpostavki, jer u svom sadašnjem obliku, on nema osvrt na Aneks 5.2.1 Direktive. Prije nego što se obrati pažnja na zahtjeve Aneksa, ipak je jasno da drugi zahtjevi nisu postignuti: -

- Trajanje studijskog programa je 3,434 sati/časova, što je znatno kraće od zahtijevanih 4,600 sati.
- Izgleda da je uspostavljen sistem dodjele kredita, ali nije u skladu ni sa jednom EU priznatom šemom kreditnog transfera.
- Balans od jedne trećine teorijskog sadržaja naspram dvije trećine kliničke prakse ne može da bude izračunat zbog načina na koji je nastavni program izložen. Međutim, izgleda da ima 1,834 teorijskih sati, ali samo 1,600 kliničkih sati. Čak i ukoliko ova kalkulacija nije tačna, manjak sati i neispravan balans teorije i prakse znače da nastavni program ne zadovoljava zahtjeve Direktive.
- U nastavnom programu nije naveden kriterijum odabira studenata. Ako nemaju završeno 10-godišnje opšte obrazovanje, sa odgovarajućim sertifikatom i referencama, nisu u mogućnosti da se upišu na studijski program koji je u skladu sa Direktivom.
- Jedan broj predmeta (kao što je npr. korisno znanje engleskog jezika) ne traži se u obrazovanju sestara i zato se ne mogu računati kao dio obrazovnih časova. Ovo još više smanjuje ukupan broj obrazovnih sati.

- Izborni predmeti izgleda da sadrže oblasti iz već obuhvaćene teorije i prakse. Ovo još više dovodi u disbalans raspored sati/časova.
- Nije jasno ko drži nastavu, da li su to registrovane sestre i kakvu pripremu imaju kao sestre predavači.
- Nema indikacija u vezi sa vrstom kliničke nastave i supervizijom koja se sprovodi u kliničkoj sredini, i kako je kvalifikovano osoblje pripremljeno za posao supervizije i izvođenja nastave
- U dokumentima nije navedeno koja institucija dodjeljuje priznanje na kraju obrazovnog programa i pomoću kojeg mehanizma osoba dobija legitimitet i postaje priznata sestra
- Što se tiče navedenih predmeta, oni zvuče kao medicinski predmeti; njihova primjena na zdravstvenu njegu nije uvijek jasna. Nije jasna ni veza između teorijskog dijela i praktičnog iskustva. Izgleda da nedostaju određeni predmeti. To su: -
  - Sestrinska etika (drugačiji predmet od medicinske etike, jer ima drugačije fokuse i teme)
  - Opšti principi zdravlja i zdravstvene njege
  - Biofizika, biohemija i radiologija
  - Preventivna medicina
  - Principi nastave
  - Socijalno i zdravstveno zakonodavstvo
  - Pravni aspekti zdravstvene njege

Moguće je da su neki od ovih predmeta zastupljeni pod drugim nazivima, ali s obzirom na kratkoću studijskog programa, posvećeno im je premalo vremena da bi bili adekvatni.

Sve u svemu, imajući na umu da smo ranije posjetili ovu školu na licu mjesta i da smo vidjeli kojim obimom nastavnih resursa raspolaže, nije moguće da student u Beranama dobije obrazovanje koje će biti u skladu sa Direktivom.

Zahtjevi za obrazovanjem sestara u Crnoj Gori u svjetlu zahtjeva Direktive 2005/36/EC

Na osnovu svega izaloženog, zahtjevi za uspostavljanjem obrazovanja sestara u Crnoj Gori na način koji zadovoljava zahtjeve Direktive su sljedeći: -

- Izrada studijskog programa koji je u skladu sa zahtjevima Direktive za navedeni studijski program u pogledu sadržaja, trajanja i balansa teorije i prakse, kao što je to gore navedeno
- Razvoj kadra sestara-predavača za izvođenje nastave na studijskom programu
- Razvoj sestara u kliničkoj praksi, koje će izvoditi nastavu, supreviziju i biti mentori studentima
- Dogovoriti se o broju zaposlenih na klinici da bi se sve ovo moglo realizovati
- Formiranje kliničkog jezgra, koje je u mogućnosti da pruži potrebno opšte i specijalističko kliničko iskustvo (s obzirom na broj stanovništva u Crnoj Gori, vjerovatno je moguće održati samo jedno ovakvo jezgro).
- Odrediti akademski centar koji će biti odgovoran za izradu i akreditovanje ovog programa
- Ustanoviti strukture za registrovanje sestara i akreditovanje profesionalnog sadržaja programa
- Donošenje zakonodavstva i određivanje vremenskog roka za implementaciju

Neophodni 'bridging' programi i vremenski rok za njihovu implementaciju

'Bridging' programi karakteristika su implementacije Direktive 2005/36/EC. Pojavile su se dvije vrste programa.

Vrsta 1.

U toku perioda tranzicije jedan broj studenata biće već u postojećem nastavnom programu, što znači da će završiti studije po programu koji ne zadovoljava zahtjeve Direktive. Zato je potreban 'bridging' program da bi im omogućio da dopune svoje obrazovanje i da onda budu priznati kao sestre koje ispunjavaju zahtjeve Direktive. Trajanje ovog programa može da se izračuna na osnovu procjene trajanja i sadržaja studijskog programa kojeg su završili, i pomoću identifikovanja nedostataka. Ovo bi pretpostavilo da su zadovoljili druge kriterijume programa u pogledu opšteg obrazovanja i sticanja diplome/sertifikata.

Vrsta 2.

Ovi programi osmišljeni su za sestre koje su već kvalifikovane u Crnoj Gori, ali žele da budu priznate u EU. Normalan pristup ovdje jeste putem korišćenja portfolia za učenje i procjenu prethodnog iskustva i učenja (APEL). Obrazovanje svake sestre nakon kojeg slijedi praksa zajedno sa relevantnim postkvalifikacionim obrazovanjem procjenjuje se i računa na osnovu

zahtjeva Direktive. Ustanovljen je nedostatak obrazovanja i omogućava se potrebni teorijski i klinički doprinos. Dok pojedinačno ovo djeluje intenzivno, iskustvo iz drugih zemalja sugeriraju da ljudi mogu da se grupišu prilikom izrade programa što će doprinijeti ekonomičnosti.

Vremenski okvir za ove programme zavisi od datuma pristupanja Crne Gore EU. Bilo bi pametno obratiti se Evropskoj komisiji što prije da bi se dobila podrška za izradu i donošenje ovakvih programa.

Šta je potrebno za cjeloživotno učenje sestara ?

Profesionalni razvoj onako kako je gore naveden, neće biti moguć bez konkretnog programa za kontinuirano obrazovanje i obuku. Jasno je da je neophodno saglasiti se u vezi sa jedinstvenom univerzitetskom osnovom za podršku ovog razvoja. Zdravstvena njega će biti obuka koja postaje osnov kontinuiranog obrazovanja koje pomaže osobama u toku 40-godišnjeg ili dužeg radnog vijeka. Sadžaće specijalističku obuku koja će reflektovati medicinske specijalizacije koje postoje u crnogorskom zdravstvenom sistemu, a i vodiće ka razvoju sestara koje mogu da budu dio akademskih odsjeka, kako u smislu izvođenja nastave, tako u smislu istraživanja. Biće neophodno dogovoriti se: -

- O minimumu potrebnog obrazovanja i obuke da bi sestrinski izvršilac bio u toku najnovijih dešavanja svakih 3 do 5 godina
- Ko će omogućiti i akreditovati ovu obuku
- Kako integrisati sestrinsku radnu snagu koja se razvija, u sistem zdravstvene zaštite u cilju maksimiziranja njihovog doprinosa u pružanju zdravstvene zaštite.

Zaključak

Na osnovu ovog dokumenta jasno je da u ovom trenutku nijedan centar u Crnoj Gori ne sprovodi obuku sestara u skladu sa Direktivom. Takođe je jasno da će biti glavni izazov postići sve ovo u zemlji veličine Crne Gore. Puno se radi u Ministarstvu zdravlja i u drugim vladinim ministarstvima u pogledu rješavanja ovog pitanja. Dobijen je pozitivan odgovor od obrazovnih institucija i profesionalnog udruženja sestara i babica (NUMSBCG) i izradili su značajnu ekspertizu u ovoj oblasti. Sve ovo je veoma pohvalno i daje čvrstu osnovu za budući razvoj. Dok se Bolonjski proces široko primjenjuje u Crnoj Gori, izgleda da se ne primjenjuje na način koji bi bio priznat van ove zemlje. Stoga je važno imati na umu, iz sestrinske perspektive, da su Direktiva i njeni zahtjevi od ključne važnosti.

Napomena

Ovaj izvještaj se ne bavi zahtjevima za obrazovanje babica, ali mnogi stavovi iznijeti u ovom dokumentu mogli bi se primijeniti i u ovoj oblasti.

Thomas C. Keighley

Thomas C. Keighley FRCN

20. maj 2013.

Dodatak 1:

NASTAVNI PLAN I PROGRAM VISOKA MEDICINSKA ŠKOLA - BERANE

Prva godina

Redni broj	Predmet	Broj kredita	P	V	S	Ukupno P+V+S	SP-SR
<i>Prvi semestar</i>							
1.	Anatomija sa osnovama histologije	7	2	2	1	28+28+14=70	30
2.	Humana genetika	3	1	1		14+14+0=28	15
3.	Engleski jezik	3	2			28+0+0=28	15
4.	Sociologija	3	2			28+0+0=28	15
5.	Prva pomoć	4	1	2		14+28+0=42	15
6.	Uvod u medicinsku i zdravstvenu njegu	10	3	6		42+84+0=126	30
<i>Drugi semestar</i>							
7.	Fiziologija i Biohemija	7	2	3		28+42+0=70	30
8.	Engleski jezik	3	2	1		28+14+0=42	15
9.	Socijalna medicina	3	1		1	14+0+14=28	15
10.	Medicinska etika	3	2			28+0+0=28	15
11.	Higijena i zdravstveno vaspitanje	5	2	2		28+28+0=56	15
12.	Multidisciplinarna intenzivna zdravstvena njega	9	2	4		28+56+0=84	65
UKUPNO		60	22	21	2	630	275

Druga godina

Redni broj	Predmet	Broj kredita	P	V	S	Ukupno P+V+S	SP-SR
<i>Treći semestar</i>							
1.	Patologija i Patofiziologija	5	2	2		28+28+0=56	15
2.	Farmakologija i toksikologija	6	2	3		28+42+0=70	15
3.	Zdravstvena statistika i informatika	3	2	2		28+28+0=56	15
4.	Ishrana i medicinska nutritivna terapija	7	3	3	2	42+42+28=112	15
5.	Engleski jezik	2	2			28+0+0=28	15
6.	Mikrobiologija, Imunologija, Infektivne bolesti i njega zaraznih	7	3	3		42+42+0=84	30

	bolesnika						
Četvrti semestar							
7.	Zaštita životne i radne sredine	3	1		1	14+0+14=28	15
8.	Epidemiologija	3	1	1		14+14+0=28	15
9.	Medicinska psihologija	4	2		1	28+0+14=42	15
10.	Engleski jezik	2	1	1		14+14+0=28	15
11.	Propedeutika i zdravstvena njega u kliničko-bolničkoj praksi	7	3	4		42+56+0=98	30
12.	Gerijatrija i njega starih osoba	6	3	4		42+56+0=98	45
13.	Pedijatrija i njega zdravog i bolesnog djeteta	5	1	3		14+42+0=56	30
UKUPNO		60	26	26	4	784	270

Treća godina

Redni broj	Predmet	Broj kredita	P	V	S	Ukupno P+V+S	SP-SR
Peti semestar							
1.	Interna medicina i njega internističkih bolesnika	6	2	4		28+56+0=84	45
2.	Hirurgija i njega hirurškog bolesnika	6	2	4		28+56+0=84	45
3.	Ginekologija i akušerstvo i zdravstvena njega žene	3	1	2		14+28+0=42	45
4.	Psihijatrija i njega psihijatrijskih bolesnika	3	1	2		14+28+0=42	30
5.	Medicinska rehabilitacija	3	1	2		14+28+0=42	15
6.	Porodična medicina i njega u primarnoj zdravstvenoj zaštiti	6	2	4		28+56+0=84	15
7.	Vještina komuniciranja, organizacija i menadžment u zdravstvu	3	2	1		28+14+0=42	20
Šesti semestar							
	Predmet	Broj kredita	P	V	S	Ukupno časova	SP-SR (dežurstvo)
8.	Izborni predmet (Stručna praksa)	21	0	0	0	420 časova	280
9.	Završni rad	9	0	0	0	140 časova	
UKUPNO		60	11	19	0	980	495

	Ukupno na nedeljnom nivou			Ukupno na godišnjem nivou
P (I+II+III godina)	59			826
V (I+II+III godina)		66		924
S (I+II+III godina)			6	84
SP-SR (I+II+III godina)				1040
SP (izborni predmet)				420
Završni rad				140
Ukupno na studijskom programu				3434

Legenda:

P – predavanja

V – vježbe

S – seminari

SP-SR – stručna praksa – samostalni rad

Lista izbornih predmeta:

1. Interna medicina i njega internističkih bolesnika
2. Hirurgija i njega hiruskih bolesnika
3. Pedijatrija i njega zdravog i bolesnog djeteta
4. Infektivne bolesti sa njegom

Tema završnog rada je iz oblasti izbornog predmeta na kom je student obavljao Stručnu praksu.